

Aldona Molesztak

WYBRANE DOMENY JAKOŚCI ŻYCIA W OCENIE MIESZKAŃCÓW DOMÓW POMOCY SPOŁECZNEJ STUDIUM MIĘDZYKULTUROWE

Wprowadzenie

Życie człowieka, poprzez zastosowanie różnorodnych rozwiązań technicznych uległo zmianie, co oznacza, że wpłynęły one na całościową ocenę życia. Ale ważne są wszystkie aspekty życia człowieka, które sprzyjają osiągnięciu wysokiej jakości życia lub ją obniżają. Mam tu na uwadze stwierdzenie, że „jakość życia ludzi w okresie każdej zmiany poddana jest szczególnej próbie, ponieważ obok zdarzeń przewidywalnych i dających się kontrolować pojawiają się zdarzenia niepożądane i nieprzewidywalne, które przysłaniają, a nieraz niweczą skutki pozytywne zmian” (Ratajczak 2005, s. 233). Występujące zdarzenia prowadzą niejednokrotnie do zmiany sytuacji życiowej, a w konsekwencji do zmiany jakości życia. Niejednokrotnie trudno jest przewidzieć czy też przygotować się na sytuacje dezorganizujące codzienne funkcjonowanie. Badania obejmujące jakość życia człowieka przyczyniają się do rozpoznawania sposobów wspomagających jej podniesienie.

Podjęmowane w naukach społecznych próby konceptualizacji jakości życia nie przyniosły rozwiązania. Jakość życia sprowadzana jest do stylu życia, samopoczucia, poczucia szczęścia, satysfakcji, dobrostanu (Sadowska 2006, s. 46-47). Z. Ratajczak (2005) podaje za Rapley (2003) jeszcze inne określenia: zadowolenie z życia, wolność od przymusu, równowagi psychicznej, pomyślności, samorealizacji, komfortu psychicznego, niskiego bezrobocia, wysokich dochodów, dobrego życia, radości, dobrych doświadczeń życiowych, pełnej znaczącej egzystencji,

życia zgodnego z zasadami liberalnej demokracji (Ratajczak 2005, s. 234-235). Wielość pojęć bliskoznacznych prowadzi do stwierdzenia podawanego przez wielu autorów, że jakość życia należy do najbardziej niespójnych pojęć w naukach społecznych. Trudno jest, a nawet jest niemożliwe wypracowanie definicji jakości życia, która w opinii Z. Ratajczak (2005) byłaby możliwa do zaakceptowania.

Jakość życia w opinii R.L. Schalocka może być zastosowana w trzech wariantach jako: mikrosystem (jednostka), mezosystem (programy edukacyjne, opieka zdrowotna i społeczna) i makrosystem (większe społeczeństwo). Wspólną cechą wariantów jest zapewnienie dowodu ukazującego, że zastosowane techniki i procesy wpłynęły na dobrostan człowieka oraz zmieniły zachowania ludzkie na poziomie społecznym (Schalock, Alonso 2002, s. 287).

Jakość życia jest konstruktem wielowymiarowym, obejmującym wiele aspektów (wymiarów, domen) życia człowieka. R.L. Schalock stwierdza, że rzeczywista liczba domen nie jest tak ważna jak rozpoznanie, że każda zaproponowana struktura musi uwzględniać: potrzebę dla wieloelementowej konstrukcji; podkreślając fakt, że ludzie zdają sobie sprawę z tego, co jest dla nich ważne (Schalock, Alonso 2002, s. 293). Podstawowymi domenami jakości życia w trzech wariantach jest dobrostan emocjonalny, relacje międzyludzkie, dobrostan materialny, rozwój osobisty, dobrostan fizyczny, samostanowienie, włączenie społeczne i prawa (Schalock, Alonso 2002, s. 2892). Zgodnie z tym stanowiskiem jakość życia jest rozpatrywana z płaszczyzny zmienności inter- oraz intrapersonalnej, co oznacza, że „dobra jakość życia” może mieć inne znaczenie dla ludzi z punktu widzenia ich rodzimej kultury oraz czasu. W ocenie jakości ważne miejsce ma kontekst osobisty, bowiem ludzie są najlepiej rozumiani w obrębie kontekstu środowiskowego, czyli gdzie mieszkają, pracują i spędzają czas wolny. Pomiędzy środowiskiem a jednostką zachodzą specyficzne relacje obejmujące korzyści, potrzeby i wartości osoby, wynikające z procesu wzajemnego promowania się. Perspektywa życiowa ludzi jest związana z wypracowaną w trakcie życia taktyką dzięki nagromadzeniu doświadczeń. Wcześniejsze doznania, praktyki mają wpływ na późniejszą perspektywę życiową. Takie podejście jest ściśle związane z holistyczną koncepcją jakości życia, bowiem w każdej chwili życia różne domeny mogą się wzajemnie warunkować (Schalock, Alonso 2002, s. 293). Ponadto jest związana z indywidualnymi wyborami wartości i sprawowaniem kontroli nad zaangażowaniem w konkretne działania.

W postrzeganiu jakości życia człowieka należy uwzględnić nie tylko prowadzoną np. rehabilitację, sugestie i poglądy rodziny, ale także jego niewerbalne wypowiedzi w sytuacji, kiedy jednostki porozumiewają się w ograniczony sposób. Ostatnie dwie domeny jakości życia obejmują wyobrażenia o sobie i umacnianie pozycji. Człowiek nieustannie pragnie zaspokajać potrzebę możliwości wyboru, kontroli nad zaangażowaniem w działania, bowiem w konsekwencji dokonuje swoistego umocnienia pozycji (Schalock, Alonso 2002, s. 294).

Zdaję sobie sprawę z faktu, że jest to niejako wprowadzenie w tematykę jakości życia, bowiem nie sposób ją omówić w niniejszym artykule. W badaniach zaprezentowanych w artykule skoncentrowano się na uzyskaniu subiektywnych ocen jakości życia. Ten kierunek badań prezentuje większość teorii psychologicznych i filozoficznych. Zdaniem A. Zalewskiej są to koncepcje, które podkreślają, że ludzie, żyjąc w różnych warunkach, mogą być szczęśliwi z różnych powodów, co wcześniej podkreślono. Zgodnie z tymi koncepcjami, „każdy człowiek jest najlepszym ekspertem i najbardziej kompetentnie potrafi ocenić jakość swojego życia, stosując własne kryteria oceny i bezpośrednio określając swój stosunek do życia, jakie wiecie” (Zalewska 2005, s.19).

W niniejszym opracowaniu uwzględniono cztery domeny jakości życia mieszkańców domów opieki społecznej: zadowolenie z życia w ojczystym kraju, z określonej okolicy miejsca zamieszkania, wolności osobistej oraz odnalezienie swojego miejsca w świecie. Poddane zostały analizie domeny związane z wyróżnionymi wariantami jakości życia. Wybrane domeny stanowią część skonstruowanego narzędzia badawczego. Niestety, z uwagi na podjętą problematykę nie jest możliwe zaprezentowanie wszystkich domen oraz – co się z nimi wiąże – pełnych danych zgromadzonych w trakcie badań. Badania obejmują jakość życia seniorów. Na ocenę poszczególnych płaszczyzn będą miały wpływ różnorodne uwarunkowania, które zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Gerontolodzy i psychologowie piszą, że okresowi starości towarzyszy pogorszenie stanu zdrowia, zmiana wydolności fizycznej organizmu, zmiana pozycji społecznej, zmiana ról społecznych, zmiana form aktywności. Dla seniorów dotlegliwe stają się w opinii badań kanadyjskich następujące problemy: izolacja społeczna i brak społecznego wsparcia; niedostosowane do posiadanych możliwości warunki mieszkaniowe; małe zasoby finansowe; zły stan zdrowia, poczucie bezużyteczności społecznej; utrata posiadanej sprawności (Richard, S. Laforest, F. Dufresne, J.P. Sapinski 2004 nr 24, s.19-30 za: Kowalik 2007, s. 133). L. Zajac spostrzega i podkreśla, że „Przed człowiekiem starym staje jeszcze jedno zadanie, może najtrudniejsze ze wszystkich – musi on poradzić sobie z samym sobą.” (Zajac 2002, s. 57). Ale jest tak dlatego, że jak stwierdza S. Kowalik, problem śmierci jest nierozstrzygalny, zatem tylko te problemy są ważne, które można rozwiązać (Kowalik 2007, s. 133). Okres starości, w którym znalazł się człowiek, stwarza szczególne warunki do realizacji tego zadania. Podstawowym warunkiem jest zaakceptowanie siebie jako osoby starszej. Świadomość nieuchronnej śmierci seniorów nadaje ich życiu nowy wymiar. Osoby te dokonują retrospektywy dotychczasowego swojego życia (Zajac 2002, s. 58). W podobnej sytuacji są osoby, których spotkała nieoczekiwana niepełnosprawność, bowiem i one muszą stanąć w nowej sytuacji.

Cel i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań było określenie jakości życia mieszkańców Domów Pomocy Społecznej (DPS) w Polsce, Niemczech i Stanach Zjednoczonych. Z uwagi na rozmiary artykułu skoncentruję się na jednym wybranym problemie badawczym, wynikającym z tak postawionego celu: *Czy istnieje różnica pomiędzy mieszkańcami Domu Pomocy Społecznej w Polsce, Niemczech i USA w zakresie zadowolenia z ojczyzny, wolności osobistej, miejsca zamieszkania i odnalezienia miejsca w świecie?*

Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety z wykorzystaniem kwestionariusza. Badanych poproszono o zaznaczenie na siedmiostopniowej skali od 7 do 1 zadowolenia obejmującego cztery aspekty jakości życia. Badaniami objęto mieszkańców pięciu domów opieki: trzech w Polsce i po jednym w Niemczech i USA.

DPS¹ 1 przeznaczony jest dla osób niepełnosprawnych fizycznie, w szczególności niewidomych i niedowidzących. Mieszkańcy mają do dyspozycji trzy, dwu i jednoosobowe pokoje, wyposażone w zależności od specyfiki schorzenia. DPS posiada duże gospodarstwo pomocnicze (67 ha). Dom otoczony jest parkiem, na terenie którego jest mały stawek oraz mini zoo. Kolejny DPS nr 2 znajduje się na terenie wiejskim. Jest domem stałego pobytu przeznaczonym dla osób przewlekle i psychicznie chorych. Budynek jest dostosowany do potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców. W pobliżu DPS znajduje się przepiękny park. Trzeci DPS mieści się w Bydgoszczy. Jest przeznaczony dla osób w podeszłym wieku. Jest to dwupiętrowy budynek otoczony parkiem i terenem sięgającym aż do starego Kanału Bydgoskiego. Placówka jest przeznaczona dla 75 pensjonariuszy w podeszłym wieku, zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. Wyboru osób do badań dokonano w oparciu o sugestie pracowników DPS-ów. W USA badania przeprowadzono w St. Mary's Catholic Home Manor (nieдалеко Filadelfii). Aktualnie dom zamieszkuje 90 rezydentów (22 mężczyzn i 68 kobiet) w wieku od 70 do 100 lat. Jest to placówka diecezjalna i podlega diecezji. Rezydenci mieszkają w pokojach jednoosobowych, a małżeństwa w dwuosobowych. Mieszkańcy są niezależni, każdy ma swoją elektroniczną kartę wstępu i może opuszczać placówkę kiedy tylko chce, niektórzy z mieszkańców posiadają własne samochody. Badaniami objęto 30 mieszkańców (25 kobiet i 5 mężczyzn) w wieku od 78 do 93 lat. Wśród badanych było sześć osób zamężnych (4 kobiety, 2 mężczyzn), cztery panny, jedna rozwiedziona i 19 osób w stanie wdowieństwa (16 kobiet, 4 mężczyzn). Dom Pomocy Społecznej w Niemczech, Haus vom Guten Hirten, Filiale Caritas Berlin, zamieszkuje 53 mieszkańców. Zbadano 31 osób (8 mężczyzn i 23

¹ Miejsowości, w których znajdują się domy opieki, są znane autorowi artykułu.

kobiety) w wieku od 72 do 97 lat. Dwunastu mieszkańców stale leżących ma słaby kontakt z otoczeniem, dlatego zrezygnowano z ich udziału w badaniach. Natomiast 10 osób odmówiło wypełnienia ankiety (w tym osoby chore psychicznie). W Polsce badania przeprowadzono w trzech domach opieki na liczbie 94 mieszkańców. W DPS w Bydgoszczy badaniami objęto 31 mieszkańców w wieku od 68 do 97 lat. W DPS nr 1 badaniami objęto 33 mieszkańców w wieku od 47 do 84 lat. Dom ten zamieszkują dwie osoby poniżej 65 roku życia. Natomiast w DPS nr 2 badaniami objęto 30 osób w wieku od 43 do 84 lat. Piętnaście osób nie ukończyło 65 roku życia. Średnia wieku mieszkańców w Niemczech wyniosła 81,6 lat, w Polsce – 71,34 (Bydgoszcz – 78,93, DPS 1 – 71,87, DPS 2 – 63,24), a w USA 85,4. Zwrócić należy uwagę, że grupa mieszkańców z USA jest najstarsza. Warto zaznaczyć, że mieszkańcy DPS w USA to osoby, które funkcjonowały w związku małżeńskim 86,66%, ale tylko ośmioro badanych ma dzieci. Natomiast grupa niemiecka objęta badaniami 14 wdów i dwóch wdowców, jedną rozwiedzioną, cztery panny i pięciu kawalerów. Jeden mężczyzna nie określił swojego stanu cywilnego. Wśród badanych Polaków było 35 wdów i 12 wdowców, 16 rozwiedzionych (11 mężczyzn i 4 kobiety), 15 panien i 9 kawalerów oraz dwóch żonatych i pięć mężatek.

W sumie zbadano 155 osób – 47 mężczyzn (30,32%) i 108 kobiet (69,68%). Analiza danych w tabeli 1 świadczy o tym, że w badanych grupach największa liczba respondentów mieściła się w przedziale wieku 70-79 lat (35,29%), następnie 80-89 lat (28,76). Dwudziestu jeden (13,73) badanych reprezentowało wiek 60-69 lat, 19 mieszkańców mieściło się w przedziale wiekowym 90-100 lat (12,42%), a najmłodsza grupa to osoby w wieku 43-59 lat, licząca 15 (9,8%) przedstawicieli. Młode osoby przebywają w domach opieki ze względu na niepełnosprawność, która uniemożliwia im samodzielne funkcjonowanie.

Tabela 1. Struktura demograficzna badanej grupy

Kraj	Niemcy				Polacy				Amerykanie				Σ	
	Kobiety		Mężczyźni		Kobiety		Mężczyźni		Kobiety		Mężczyźni			
Wiek	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
43-59	-	-	-	-	7	11,67	8	24,24	-	-	-	-	15	9,8
60-69	-	-	-	-	14	23,33	7	21,21	-	-	-	-	21	13,73
70-79	8	34,78	6	75,0	22	36,67	15	45,46	2	8,33	1	20,00	54	35,29
80-89	11	47,83	1	12,5	14	23,33	2	6,06	14	58,33	2	40,00	44	28,76
90-100	4	17,39	1	12,5	3	5,0	1	3,03	8	33,33	2	40,00	19	12,42
	23	100	8	100	60	100	33	100	24	100	5	100	153*	100

Źródło: badania własne.

* jedna osoba z USA i Polski nie podała swojego wieku

Osoby badane stały się mieszkańcami DPS-ów na skutek różnych przyczyn. W USA mieszkańcy sami dokonywali wyboru, bowiem dom bardzo dobrze wyposażony i przygotowany stworzył im wyśmienite warunki bytowe i pielęgnacyjne. W Niemczech i w Polsce większość mieszkańców domów opieki nie miała innej alternatywy. Babcie, dla których zabrakło miejsca w domu w chwili pojawienia się nowego członka rodziny, samotne kobiety, które potrzebowały całodobowej opieki, kobiety wyrzucone z domu, wdowcy, niepełnosprawni, których nikt nie chce, osamotnieni i opuszczeni przez rodzinę. Każda z badanych osób dokonała oceny swoich poczynań na przestrzeni dotychczasowego życia.

Wyniki badań

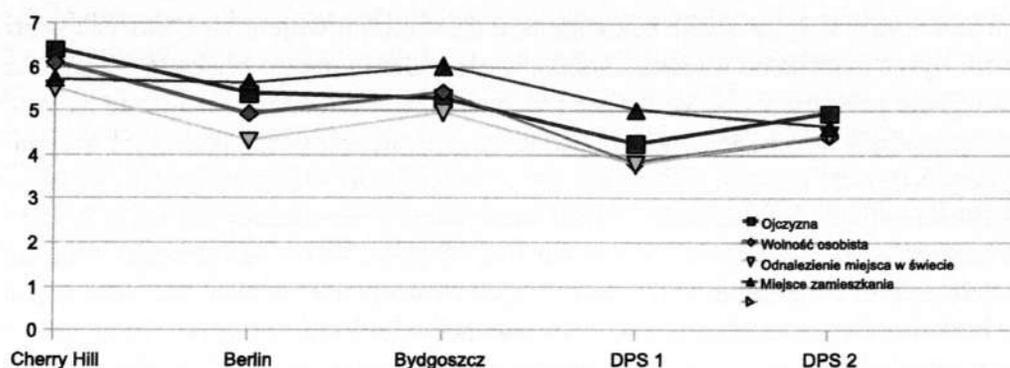
W analizie statystycznej materiału badawczego ustalono następujące wskaźniki: liczebności, średniej arytmetycznej (M), odchylenie standardowe (SD), istotności różnic między narodowościami na podstawie ANOVA Kruskala-Wallisa oraz Test U Manna-Whitneya. Siłę związków badano współczynnikiem korelacji rang Spearmana. Badano również różnice w sile związku pomiędzy grupami; za istotne przyjęto wyniki spełniające warunek $p < ,05$.

Tabela 2 prezentuje zebrane opinie, obejmujące cztery aspekty jakości życia ze względu na średnią oraz odchylenie standardowe. Graficznie zebrane dane prezentuje wykres 1. Amerykanie i mieszkańcy DPS 2 wysoko cenią ojczyznę, a Niemcy, bydgoszczanie i DPS 1 miejsce zamieszkania. Mieszkańcy domu w Cherry Hill są grupą dającą na siedmiostopniowej skali ogólnie najwyższe oceny, co świadczy o większym poziomie jakości życia w porównaniu do pozostałych czterech grup.

Tabela 2. Wybrane domeny jakości życia mieszkańców DPS (M – średnia)

Domeny jakości życia	Amerykanie		Niemcy		Polacy						Σ	
					Bydgoszcz		DPS 1		DPS 2			
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ojczyzna	6,47 1	0,57	5,39 2	1,28 3	5,29 3	1,90 0	4,27 2	1,70 1	4,96 1	1,56 4	5,258 2	1,63 1
Wolność osobista	6,1 2	1,16	4,94 3	1,26 3	5,42 2	1,25 9	3,82 3	1,13 1	4,44 4	1,43 7	4,981 3	1,45 3
Odnalezienie miejsca w świecie	5,5 4	1,98	4,33 4	1,20 8	4,97 4	1,68 3	3,79 4	1,49 5	4,46 3	1,22 4	4,832 4	1,66 2
Miejsce zamieszkania	5,73 3	0,90 7	5,65 1	1,05 0	6,03 1	1,40 2	5,03 1	1,51 0	4,64 2	1,17 2	5,432 1	1,30 9

Źródło: opracowanie własne. Liczby w drugim wierszu oznaczają miejsca wymiarów, ze względu na otrzymaną średnią.

Wykres 1. Wybrane domeny jakości życia mieszkańców DPS (M – średnia)

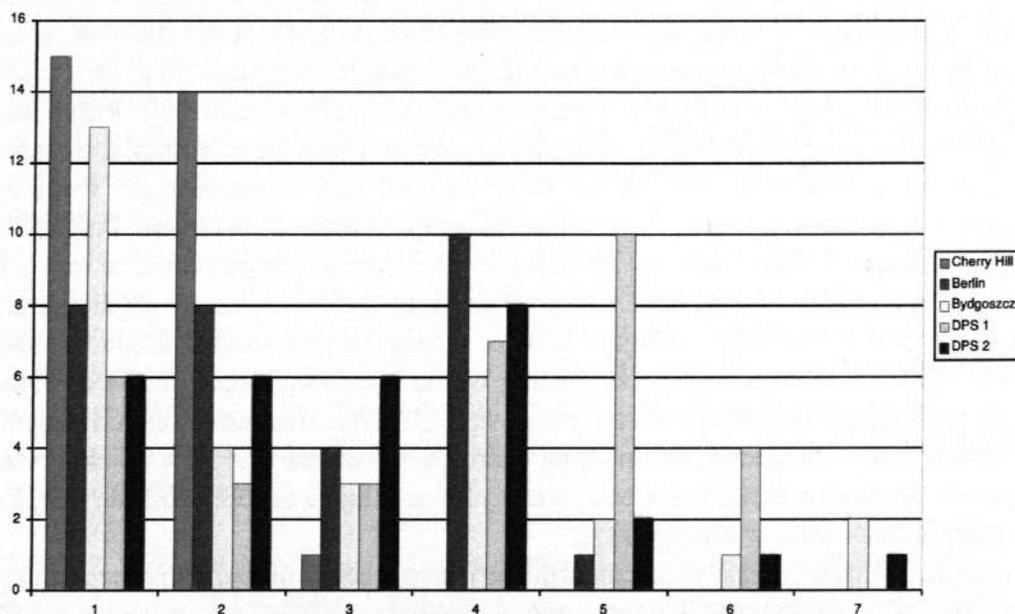
Odnalezienie swojego miejsca w świecie jest najniżej oceniane przez badane grupy w stosunku do trzech pozostałych kategorii. Wyniki ukazują, że w czterech badanych grupach średnia zadowolenia była najniższa, a w jednym znalazła się na trzeciej pozycji. Można postawić wniosek, że badani nie są zadowoleni ze swoich dokonań, ich pragnienia były większe od rzeczywistej ich realizacji. Przypuszczać można, że są świadomi, iż wiek życia i niepełnosprawność utrudnia, a często już uniemożliwia realizację marzeń. Ojczyzna, miejsce zamieszkania i wolność osobista to kategorie, które w zależności od grupy inaczej są oceniane. Pomiędzy wyróżnionymi kategoriami stwierdzono wyniki istotne statystycznie w czterech badanych grupach. Wyniki badań ocen mieszkańców DPS 2 okazały się nieistotne statystycznie. Na uwagę zasługuje fakt, że ocena miejsca zamieszkania to kategoria, która otrzymała najwyższą średnią wśród wszystkich badanych ($M=5,43$) przy najniższym odchyleniu standardowym (1,31). Analiza otrzymanych danych prowadzi do stwierdzenia, że im lepiej oceniają mieszkańcy domów opieki odnalezienie swojego miejsca w świecie, tym wyżej oceniają wolność osobistą, miejsce zamieszkania i kraj, w którym żyją.

Najmniejsze odchylenie standardowe jest w ocenie ojczyzny przez Amerykanów 0,57, a największe w ocenie odnalezienia swojego miejsca w świecie 1,98 także przez tę grupę. Zatem rozrzut odpowiedzi był duży, co wskazuje na fakt, że nie wszyscy byli zadowoleni ze swoich osiągnięć.

Zadowolenie z życia w ojczystym kraju

Ojczysty kraj dla osób, które w większości przeżyły drugą wojnę światową, ma niebagatelne znaczenie. Niewątpliwie znaczenie mają także skutki działań wojennych, które odczuli wszyscy badani, bowiem na ten okres przypadła ich edukacja szkolna, a w niektórych przypadkach pierwsza praca zawodowa. Stany

Zjednoczone nie były objęte bezpośrednio działaniami wojennymi, których skutkiem były zniszczenia mienia, chociaż wiele rodzin utraciło bliskich w walkach na terenie całego świata. W Polsce i w Niemczech odbudowa kraju nie zawsze związana była z realizacją marzeń badanych. Liczne trudności, przeżycia traumatyczne z czasów wojny i pierwszych lat powojennych, pozostawiły ślady w świadomości badanych. Być może dlatego amerykańscy mieszkańcy najwyżej średnio ocenili zadowolenie z życia w kraju. Nie byli bezpośrednio w swoim kraju związani z działaniami wojennymi i odbudową kraju. Prowadzone badania dowiodły znaną w literaturze złą sytuację materialną mieszkańców DPS-ów w Polsce. Zatem ojczyznę mogą oceniać także z punktu widzenia ekonomicznego, zysku i strat. Co dała mi moja ojczyzna za moje poświęcenie? Okazywany szacunek do swej ojczyzny wyraża się w przywiązaniu do ziemi rodzinnej, do obyczajów, tradycji i kultury narodowej. Wykres 2 pokazuje wybory badanych grup.

Wykres 2. Histogram liczebności osób dla zmiennej zadowolenie z życia w ojczystym kraju

Wykres 2 prezentuje liczebność osób, które określiły swoje zadowolenie z życia w ojczystym kraju. Okazuje się zatem, że Amerykanie najlepiej ocenili tę kategorię, bowiem 15 osób stwierdziło, że jest zdecydowanie bardzo zadowolonych. Podobnie bardzo wysoko ocenili ojczyznę mieszkańcy DPS-u w Bydgoszczy (13 osób). W pozostałych trzech placówkach wyniki są podobne, bowiem taką wysoką ocenę nadało tej domenie 8 Niemców i po 6 Polaków z dwóch pozostałych domów opieki. Kolejną grupę osób zdecydowanie zadowolonych z ojczyzny stanowi 14 Amerykanów, 8 Niemców, 6 Polaków z domu nr 2, 4 Polaków

z Bydgoszczy i 3 Polaków z domu nr 1. W zadowoleniu, czyli nadaniu poziomu 5 analizowanej domenie wyróżnia się 1 Amerykanina, 4 berlińczyków oraz po 3 Polaków z Bydgoszczy i domu nr 1 oraz 6 z domu nr 2. Okazuje się, że wszyscy Amerykanie są zadowoleni z ojczyzny i z tego względu żadna osoba nie zaznaczyła pozostałych czterech ocen. Amerykanów można uznać za grupę w pełni zadowoloną z darów, jakie otrzymują². Kraj, w którym mieszkają, spełnia ich oczekiwania, zapewnia im godne, dostatnie życie poprzez zaspokojenie ich potrzeb. Żadna z badanych osób nie wyraziła negatywnej opinii o życiu w ojczystym kraju. Takiej sytuacji nie ma wśród badanych w pozostałych grupach. W rezultacie w Berlinie było 20 reprezentantów, którzy stanowili 64,52% grupy zdecydowanie bardzo zadowolonej i zadowolonej. Dwudziestu mieszkańców (64,53%) domu w Bydgoszczy (podobnie jak mieszkańcy z Berlina), 36,36% osób z DPS 1 i 60% z DPS 2 stwierdza, że jest zadowolonych z ojczyzny. Analiza następnych wyników ukazuje, że grupa amerykańska nie jest w nich reprezentowana. Pojawiają się opinie pozostałych grup w dwóch następnych poziomach. W kolejności opinia, więcej niezadowolony niż zadowolony, obejmuje 10 berlińczyków, 6 bydgoszczan, 7 osób z DPS 1 i 8 osób z DPS 2. Zaznaczyć należy, że największą reprezentację ma w tych wypowiedziach Berlin, a najmniejszą Bydgoszcz. W konsekwencji różnice są w tym wypadku niewielkie. Następna opinia: niezadowolony z własnej ojczyzny, jest interesująca, bowiem jest ona reprezentowana przez 10 osób z DPS 1, po dwie osoby z dwóch pozostałych grup polskich i jednego berlińczyka. Konsekwentnie do wcześniejszych wypowiedzi w przypadku DPS 1 pojawiają się opinie osób, które wcześniej nie wyrażały swojej opinii w kwestii zadowolenia z ojczyzny. Czyli 1/3 berlińczyków nie jest zadowolona z kraju, w którym przyszło im żyć i umierać. Ostatnie dwa poziomy ocen obejmują tylko przedstawicieli Polski. Są to pojedyncze przypadki poza DPS 1. W konsekwencji można stwierdzić, że 11 berlińczyków było nastawionych zmiennie przychylnie/nieprzychylnie do ojczyzny. Być może jest to związane z możliwością realizacji własnych pragnień, zaspokojeniem potrzeb. Polska jest krajem, w którym pojawiły się opinie na niskim poziomie, bowiem nadano tej kategorii ocenę jeden i dwa. Wśród wszystkich badanych mieszkańców w Polsce było to 9 osób, co stanowi 9,57%. Niezadowolenie z życia w ojczyźnie przejawiające się czasami z sytuacjami zadowolenia to opinia 16,12% mieszkańców z Bydgoszczy, 42,42% z osób z DPS 1 i 13,33% z DPS 2. Wynika z powyższych zestawień, że mieszkańcy domu w USA są nieporównywalnie do pozostałych badanych grup zadowoleni z życia w ojczyźnie. Grupa z Bydgoszczy i Berlina nie różni się w opinii, co oznacza, że reprezentowana grupa tak samo ocena swoje zadowolenie z podkreśleniem, że wśród badanych Niemców nie ma opinii negatywnej, co pojawia się w grupie polskiej. Najmniej są zadowoleni mieszkańcy DPS 1. Podkreślić należy, że jest to dom

² Oceny 7, 6 i 5 wyrażają opinie: zdecydowanie bardzo zadowolony, raczej zadowolony i zadowolony.

przeznaczony nie tylko dla seniorów, ale przede wszystkim dla niepełnosprawnych. Można zatem stwierdzić, że mieszkańcy dostrzegają więcej niezaspokojonych potrzeb przez kraj, w którym mieszkają. Nie mniej może być taka sytuacja tylko w tym domu opieki, bowiem DPS 2 również pełni taką funkcję, a ocena pozytywna jest dużo wyższa.

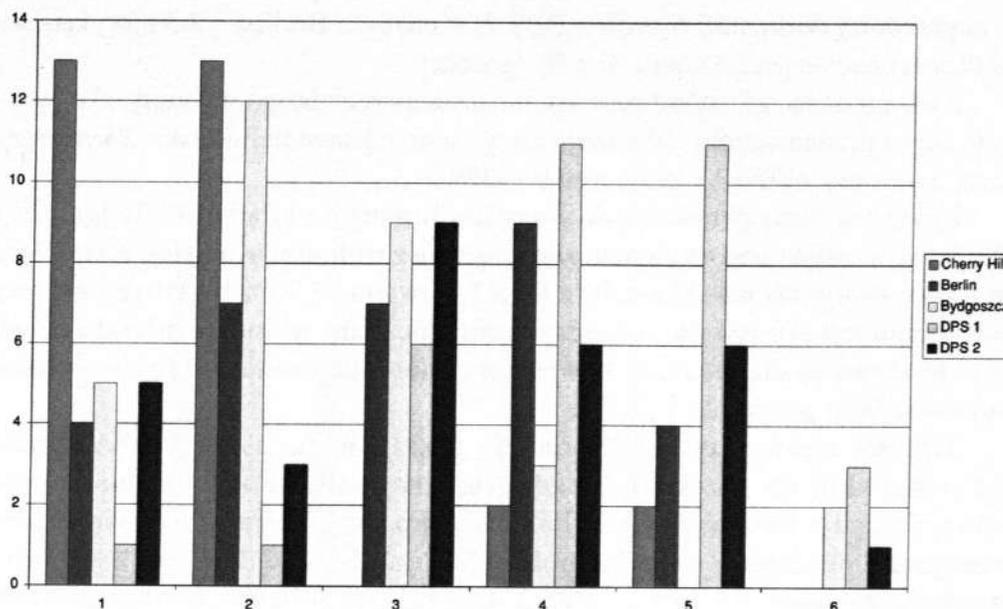
Zadowolenie z wolności osobistej

Wolność odgrywa ogromną rolę w budowaniu przez człowieka swego losu i pokonywaniu jego ograniczeń. Wolność jest ujmowana niejednoznacznie, bowiem zapoczątkowany w czasach starożytnych spór o tę wartość, jej genezę, strukturę bytową, typy i funkcje toczy się do chwili obecnej. Najczęściej w literaturze wolność jest definiowana poprzez opis. Zatem na poziomie najniższym (biologicznym) wolność utożsamiana jest ze zdrowiem organizmu. Człowiek chory, niepełnosprawny, odczuwa zniewolenie, bowiem jego organizm (ciało) buntuje się przeciwko niemu. Człowiek musi liczyć się z możliwościami swojego ciała. Kolejny, wyższy poziom to utożsamienie wolności ze spontanicznością skłonności. Oznacza to, że człowiek czuje się wolny wówczas, gdy realizuje swoje pragnienia. Ale ponieważ niektóre z pragnień mogą mieć niekorzystne następstwa dla organizmu lub też sprzeciwiać się może im rozum, to wolność należy rozumieć jako wybór człowieka pomiędzy skłonnościami (Tchorzewski 1999, s. 5-6).

Wolność oznacza często różne desygnaty począwszy od niezależności, sprawczości (Niemczyk 1995), możliwości dokonywania wyboru (Fromm 1994), przełamywania tego co niemożliwe (Stróżewski 1994) do zdolności przeciwstawiania się temu, co się wokół dzieje (Borowska 1999, s. 35).

Analiza, choćby tylko pobieżna, świadczy o najbardziej powszechnych ujęciach terminu wolność. Z punktu widzenia badanych mieszkańców tak ujęta wolność występuje. Ale jest ona różnie oceniana przez poszczególne grupy. Otrzymane wyniki graficznie prezentuje wykres 3. Przywołać jednak należy wniosek, że wszystkie badane grupy wolność osobistą średnio umieściły na trzecim miejscu, czyli są z niej mało zadowolone w stosunku do pozostałych badanych kategorii. Wolność osobista w wyniku analizy u mieszkańców z Cherry Hill i Bydgoszczy, plasuje się na drugim miejscu, u Niemców i mieszkańców DPS 1 na trzecim, a u badanych z DPS 2 na czwartej pozycji.

Wykres 3 prezentuje liczebność osób, które określiły swoje zadowolenie z wolności osobistej. Okazuje się zatem, że Amerykanie najlepiej ocenili tę kategorię wśród wszystkich badanych, bowiem 13 osób stwierdziło, że jest zdecydowanie bardzo zadowolonych. Niestety, pozostałe grupy były innego zdania, gdyż takie zadowolenie z wolności nadało 5 bydgoszczan, 4 berlińczyków, 5 osób

Wykres 3. Histogram liczebności osób dla zmiennej zadowolenie z wolności osobistej

z DPS nr 2 i jedna z DPS 1. Jest widoczna znaczna różnica w zadowoleniu z wolności osobistej badanych respondentów, która prowadzi do wniosku, że Amerykanie czują się wolni w dokonywaniu swoich osobistych wyborów. Niestety, badani Europejczycy nie podzielają stanowiska Amerykanów. Kolejną grupę osób zdecydowanie zadowolonych z wolności stanowią Amerykanie (13 osób) i bydgoszczanie (12) osób. O połowę mniej reprezentantów tej odpowiedzi występuje w Berlinie (7 osób). W pozostałych dwóch domach w Polsce to wyrażenie opinii zadowolenia przez jedną (DPS 1) i trzy osoby (DPS 2). O zadowoleniu, czyli o nadaniu poziomu 5 analizowanej domenie wyróżnia się: 9 bydgoszczan, 7 berlińczyków, oraz z domu nr 2 – 9, a z domu nr 1 – 6. Amerykanie w tej grupie nie występują.

Okazuje się, że **86,67% badanych mieszkańców z Cherry Hill**, wyraża opinię o zadowoleniu z wolności osobistej od bardzo wysokiej do dobrego zadowolenia. Taką samą opinię wyraża **83,87% osób z Bydgoszczy**, **58,06% mieszkańców z Niemiec**, **56,67% osób z DPS 2** i **24,24% badanych z DPS 1**.

Analiza następnych wyników ukazuje, że grupa amerykańska jest w nich reprezentowana przez 2 badanych. Wolność osobista i jej opinia – więcej niezadowolony niż zadowolony obejmuje, poza 2 Amerykanami, 11 osób z DPS 1, 9 berlińczyków, 3 bydgoszczan i 6 osób z DPS 2. Zaznaczyć należy, że największą reprezentację ma w tych wypowiedziach DPS 1, a najmniejszą Filadelfia. Następną opinią – niezadowolony z własnej wolności osobistej, jest interesująca, bowiem jest ona reprezentowana przez 11 osób z DPS 1 (podobna sytuacja jak

w poprzedniej domenie), 6 osób z DPS 2, 4 osoby z Berlina i 2 Amerykanów. Brak w tej ocenie przedstawicieli z Bydgoszczy.

Z uwagi na to, że ostatni poziom nie został przez nikogo wybrany, skoncentruję się na przedostatnim. Obejmuje on tylko przedstawicieli Polski: 2 bydgoszczan, 3 – osoby z DPS 1 i jedną osobę z DPS 2.

Uzyskane dane prowadzą do wniosku, że grupy z Filadelfii i Bydgoszczy różnią się niewiele pod względem zadowolenia z wolności osobistej. Natomiast znaczące są wyniki mieszkańców z DPS 1, bowiem 75,76% badanych nie jest zadowolonych. Ta opinia świadczy o ograniczeniu wolności mieszkańcom i jest to zjawisko niepokojące, bowiem w podobnym domu w DPS 2 osób niezadowolonych jest około 43,33%.

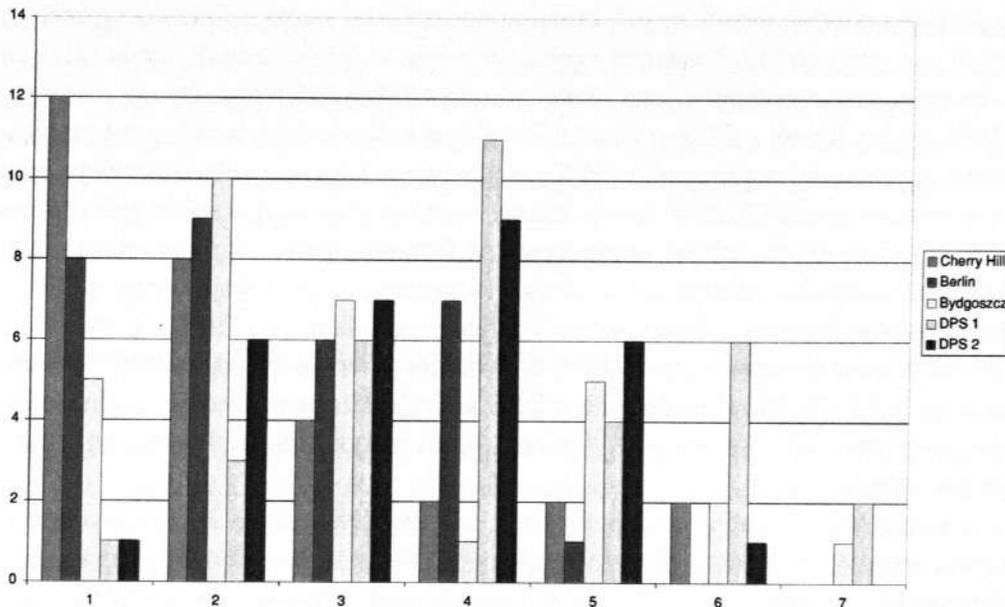
Wynika z powyższych zestawień, że mieszkańcy z domu w USA są nieporównywalnie do pozostałych badanych grup zadowoleni z wolności osobistej. Grupa z Bydgoszczy jest kolejną grupą stwierdzającą w większości o swoim zadowoleniu z wolności osobistej. Najmniej są zadowoleni z wolności osobistej mieszkańcy z DPS 1 i DPS 2. Okazuje się ponadto, że negatywnych całkowicie odpowiedzi nie udzielili Amerykanie i Niemcy.

Zadowolenie z odnalezienia swojego miejsca w świecie

Człowiek nieustannie podlega rozwojowi, bowiem stawiane są przed nim różnorodne wymagania, które musi wypełnić. Dzięki uzyskiwanym nieustannie nowym doświadczeniom kształtuje się jego tożsamość. Dariusz Buksik stwierdza, że „rozeznanie własnego miejsca w świecie jest trudne i wymagające. Zawiera zdolność decyzyjną i w ostateczności pociąga za sobą odpowiedzialność oraz umiejętność trwania w wyborze” (Buksik 2007). Człowiek winien więc poznać, zrozumieć, wybrać, zaakceptować i działać w celu spełnienia siebie poprzez podjęcie decyzji. W ten sposób podejmie określony wybór drogi życiowej. Rozeznanie powołania „musi być poprzedzone nie tylko rzetelnym poszukiwaniem prawdy o sobie samym w głębi własnego serca, ale także intelektualnym poszukiwaniem cech przemawiających za czy też przeciw danemu wyborowi.” (Buksik 2007).

Mieszkańcy DPS-ów często czują, że wszystko już mają za sobą, czego mogli dokonać już dokonali. Czy są zadowoleni ze swojego miejsca w świecie, ukazuje graficznie wykres 4.

Wykres 4 prezentuje liczebność osób, które określiły zadowolenie z odnalezienia swojego miejsca w świecie. Okazuje się, że ponownie Amerykanie najlepiej ocenili tę kategorię, bowiem 12 osób stwierdziło, że jest zdecydowanie bardzo

Wykres 4. Histogram liczebności osób dla zmiennej zadowolenie z odnalezienia swojego miejsca w świecie

zadowolonych. Podobnie bardzo wysoko ocenili tę domenę mieszkańcy Berlina (8 osób). W pozostałych trzech placówkach wyniki są podobne, bowiem taką wysoką ocenę nadało tej domenie 5 bydgoszczan i po jednym przedstawicielu z DPS 1 i DPS 2. Kolejną grupę osób zdecydowanie zadowolonych ze swojego miejsca w świecie stanowi 10 bydgoszczan, 9 Niemców, 8 Amerykanów, 6 Polaków z domu nr 2, jeden Polak z DPS 1. Na uwagę zasługuje fakt, że po raz pierwszy w histogramie mamy informacje, że rozkład wypowiedzi jest bardziej równomierny jeśli chodzi o duże aglomeracje. O zadowoleniu, czyli o nadaniu poziomu 5 analizowanej domenie mówi: 7 bydgoszczan, 7 osób z DPS 2, 6 berlińczyków, 6 osób w DPS 1 i 4 Amerykanów. Jest to sytuacja, w której reprezentacja grup jest zbliżona do siebie.

Otrzymane wyniki badań świadczą o zadowoleniu z odnalezienia swojego miejsca w świecie przez **85,71% mieszkańców domu w USA** (dwie osoby nie udzieliły odpowiedzi). Jest to najliczniejsza grupa, która wyraża tak pozytywną opinię. **Kolejne dwie grupy wysoko oceniające swoje zadowolenie to Niemcy (74,19%) i mieszkańcy domu w Bydgoszczy (70,97,33%). Znacznie niżej oceniają to zadowolenie mieszkańcy DPS 1 (30,30%) i DPS 2 (46,67%).** Osoby te, podobnie jak w określaniu wolności, nie są zadowolone z odnalezionego miejsca w świecie.

Analiza następnych wyników ukazuje, że opinia: więcej niezadowolony niż zadowolony, została wyrażona przez 11 osób z DPS 1, 9 osób z DPS 2, 7 berlińczyków, 2 Amerykanów i jednego bydgoszczanina. Mieszkańców dużych aglo-

meracji jest zdecydowanie mniej, bowiem wyrazili oni swoją opinię już wcześniej i była ona pozytywna. Następną opinią: niezadowolony z odnalezienia miejsca w świecie, jest reprezentowana przez 6 osób z DPS 2, 5 bydgoszczan, 4 osoby z DPS 1 i po jednej osobie z Filadelfii i Berlina. Konsekwentnie do wcześniejszych wypowiedzi w przypadku DPS 1 pojawiają się opinie osób, które wcześniej nie wyrażały opinii. Ostatnie dwa poziomy ocen nie obejmują przedstawicieli Niemiec, bowiem już wcześniej wszyscy wyrazili swoją opinię. Najliczniejszą grupę niezadowolonych z odnalezienia miejsca w świecie reprezentują osoby z DPS 1 (6), następnie 2 osoby z Bydgoszczy i po jednej z Filadelfii i DPS 2. Całkowicie niezadowoleni to reprezentanci DPS 1 (2 osoby) i jedna z Bydgoszczy. **W konsekwencji 23 (71,86%) badanych z DPS 1 nie jest zadowolonych z odnalezienia swojego miejsca w świecie. Jest to wśród wszystkich badanych znacząca grupa osób.**

Należy w badaniach wziąć pod uwagę fakt, że DPS 1 i DPS 2 są przeznaczone przede wszystkim dla osób niepełnosprawnych. We wcześniejszych badaniach empirycznych stwierdzono, że stopień zaawansowania choroby i jej ciężar nie pozostaje w prostej zależności ze stopniem zadowolenia z własnego życia. Okazuje się, że osoby mające taki sam stopień zaawansowania choroby mogą różnić się w subiektywnej ocenie jej ciężkości, a także w związku z chorobą w ocenie jakości własnego życia (Steuden, Oleś 2005, s. 220). W przypadku przeprowadzonych badań przypuszczać można, że stan zaawansowania choroby przyczynił się do oceny poszczególnym domen jakości życia. Ale istotnym czynnikiem podwyższenia poziomu jakości życia osób niedowidzących jest „odpowiednie ukierunkowanie radzenia sobie poprzez koncentrację na zadaniu i umiejętność korzystania ze wsparcia społecznego” (Steuden, Oleś 2005, s. 225-226), którego źródłem są osoby bliskie, grupy wsparcia oraz instytucje. Być może osoby mieszkające w DPS 1 i 2 nie otrzymują oczekiwanego wsparcia, co w konsekwencji wpływa na ich poziom jakości życia. Wniosek ten koresponduje z rozważaniami W. Okły (2006), która stwierdza, że pensjonariusze domu pomocy społecznej częściej niż seniorzy mieszkający z rodzinami uskarżają się na brak wsparcia, brak jest im osób, na które mogą liczyć, prosić o pomoc. Jednocześnie częściej doświadczali frustracji potrzeb kontaktu społecznego. Ponadto mieszkańcy DPS wskazywali na wyższy poziom sytuacyjnego poczucia odrzucenia społecznego i utraty grupy towarzyskiej (Okła 2006, s. 34-35). Trudno się temu dziwić, bowiem C. Jurkiewicz (2006) stwierdza, że personel posługuje się w komunikowaniu z mieszkańcami DPS zazwyczaj dyrektywami, w sytuacji odbiorcy przekazu personel dokonuje oceny i czasami wspiera przez pocieszenie. Taka sytuacja prowadzi do stawiania seniorów w roli dzieci, które zrzucają odpowiedzialność za ich życie i wszystko co dzieje się w ich otoczeniu na personel (Jurkiewicz 2006, s. 74).

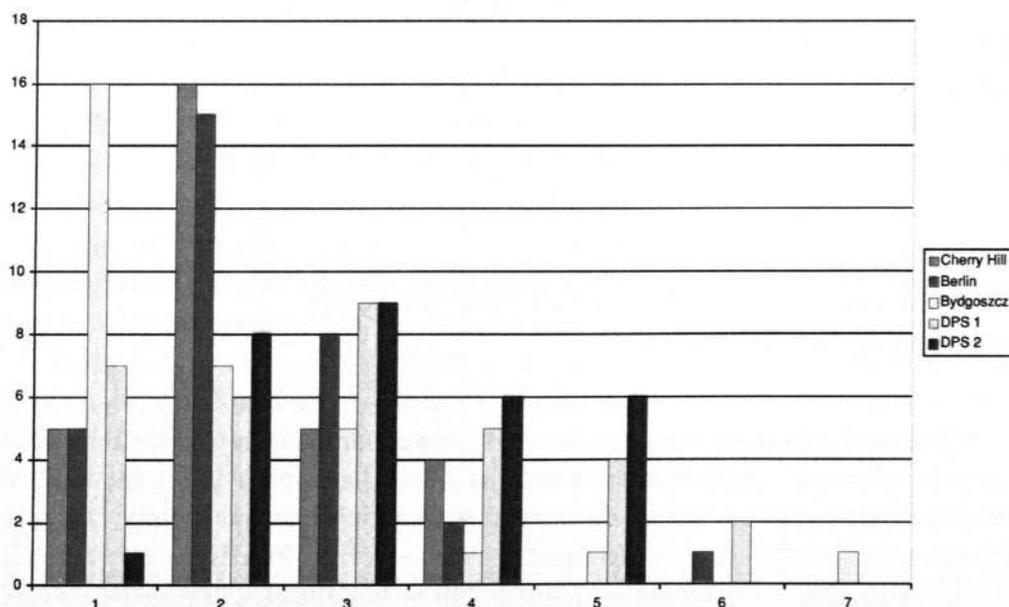
Analizy potwierdzają wniosek o występowaniu wybiórczych różnic pomiędzy badanymi mieszkańcami domów opieki. Mieszkańcy domu w Cherry Hill

różnią się w swojej opinii od badanych z Bydgoszczy i DPS 1. Podobne różnice z dwiema grupami polskimi wystąpiły z mieszkańcami z Berlina. Okazało się, że także w swojej opinii różnią się badani z DPS 1 i DPS 2. Badani byli zgodni w zakresie oceny tej domeny w porównaniu z pozostałymi, bowiem analiza średnich ujawniła, że cztery grupy charakteryzują się najniższą średnią. Mieszkańcy DPS 2 ocenili nieco niżej wolność osobistą.

Zadowolenie z miejsca zamieszkania

Założeniem domu opieki jest jak największe uatrakcyjnienie pobytu, dlatego domy te znajdują się najczęściej w bardzo atrakcyjnych miejscach. Każdy z badanych domów uznać można za położony w miłym otoczeniu. Poza ogrodem, parkiem są one umiejscowione w spokojnej dzielnicy, z daleka od ruchliwych ulic i miejsc. Dyrekcja domu zgodnie z wymogami standaryzacji dąży do poprawy warunków bytowych. Stwierdzono dużą różnicę pomiędzy warunkami mieszkaniowymi mieszkańców domu w Cherry Hill i pozostałych domów. Na pewno do komfortowych warunków nie należą małe, trzyosobowe pokoje w polskich domach. Brak intymności i poczucia sprawstwa mieszkańca domu należy do najbardziej niezaspokojonych potrzeb. Wykres 5 pokazuje wybory badanych grup.

Analiza zebranych danych ukazuje, że po raz pierwszy największe zadowolenie w tym wypadku z miejsca zamieszkania reprezentuje 16 bydgoszczan. Jest

Wykres 5. Histogram liczebności osób dla zmiennej zadowolenie z miejsca zamieszkania

to w porównaniu z pozostałymi czterema grupami znacząca przewaga. Ponad połowę mniej wypowiedziało się w ten sposób 7 osób z DPS 1, po 5 osób z Niemiec i Filadelfii i jedna z DPS 2. Zdecydowanie najbardziej zadowoleni ze swojego miejsca zamieszkania są bydgoszczanie. Kolejną grupę osób zdecydowanie zadowolonych z miejsca zamieszkania stanowi 16 Amerykanów, 15 Niemców, 7 bydgoszczan, 6 osób z DPS 1 i 8 osób z DPS 2. W kontekście tych badań stwierdzić można, że Amerykanie i mieszkańcy dużych aglomeracji podzielili się, nadając tej domenie największe zadowolenie i duże zadowolenie. W zadowoleniu, czyli w nadaniu poziomu 5 analizowanej domenie wyróżnia się 5 Amerykanów, 8 berlińczyków, 5 Polaków z Bydgoszczy, 9 z DPS 1 oraz 9 z DPS 2.

Otrzymane wyniki badań świadczą o zadowoleniu z miejsca usytuowania domu opieki przez **90,32% mieszkańców domu w Niemczech i Bydgoszczy**. Obie grupy są zbieżne w swoich ocenach. Na uwagę zasługuje fakt, że mieszkańcy domu w USA, mając doskonałe warunki nie stanowią tak licznie zadowolonej grupy, bowiem w efekcie dotyczy to **86,67% badanych**. Znacznie niżej oceniają to zadowolenie mieszkańcy DPS 1 (**66,67%**) i DPS 2 (**60%**). Na taką ocenę miały wpływ przede wszystkim warunki bytowe i możliwości samodzielnego korzystania z uroków położenia. **Zauważyć należy, że jest to najwyższe zadowolenie, jakie prezentują mieszkańcy DPS 1 i DPS 2.**

Analiza następnych wyników ukazuje, że opinia: więcej niezadowolony niż zadowolony, została wyrażona przez 5 osób z DPS 1, 6 osób z DPS 2, 4 Amerykanów, 2 berlińczyków i jednego bydgoszczanina. Następna opinia, niezadowolony z miejsca zamieszkania, jest reprezentowana tylko i wyłącznie przez Polaków: 6 osób z DPS 2, 4 osoby z DPS 1 i jednego badanego z Bydgoszczy. Konsekwentnie do wcześniejszych wypowiedzi niezadowolonych bardzo znajdujemy tylko w Berlinie (1 osoba) i DPS 1 (2 osoby). Ostatnią opinię zdecydowanie niezadowolonych, reprezentuje jedna opinia bydgoszczanina.

Miejsce zamieszkania jest kategorią, która jest oceniana bardzo pozytywnie. Opinie negatywne także występują, lecz jest ich znacznie mniej.

Związki pomiędzy domenami jakości życia w ocenie różnych grup

Opisane dotąd cztery domeny poddane zostały analizie ze względu na wzajemne powiązania. Zaprezentowana kolejna tabela 3 zawiera wyniki obejmujące zależność pomiędzy badanymi domenami wszystkich badanych grup. Okazuje się, że wszystkie uzyskane wyniki są istotne statystycznie. Przedstawione w tabeli wyniki są zgodne z zagadnieniami opisanymi w literaturze. Otrzymane wyniki wskazują na przeciętną i wysoką współzależność opinii badanych.

Tabela 3. Wartości współczynnika korelacji rang Spearmana (wyniki) bez podziału na grupy. Korelacje są istotne z $p < ,05$

Zmienna	Ojczyzna	Wolność osobista	Odnalezienie miejsca w świecie	Miejsce zamieszkania
Ojczyzna	-	0,6	0,5	0,38
Wolność osobista	0,6	-	0,66	0,47
Odnalezienie miejsca w świecie	0,5	0,66	-	0,39
Miejsce zamieszkania	0,38	0,47	0,39	-

Ze względu na dużą liczbę grup i ich niejednorodność, na co wskazuje się wyżej, wykonano dodatkowo analizę różnic w sile związków, porównując poszczególne grupy pomiędzy sobą w układzie diadycznym.

Współzależność między cechami jest dodatnia. Jak wskazuje tabela 3, im wyższe jest zadowolenie z ojczyzny, tym wyższe jest zadowolenie z wolności osobistej. Korelacja porządku rang Spearmana $p < ,05$ pomiędzy zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z wolności osobistej dla wszystkich grup razem wyniosła $r = 0,6$. Wcześniejsze analizy zadowolenia z ojczyzny w poszczególnych krajach ukazują, że domena ta zazwyczaj jest stawiana na pierwszym lub drugim miejscu, natomiast zadowolenie z wolności osobistej na drugim lub trzecim. Wartość współczynnika korelacji rang Spearmana (wyniki) na poziomie istotnym wynosi dla mieszkańców Cherry Hill $r = 0,77$, Belina $r = 0,8$, Bydgoszczy $r = 0,75$, DPS 1 $r = 72$. Stwierdzić można bardzo silną współzależność obu domen. Analizując różnicę w sile związku pomiędzy wynikami w poszczególnych grupach okazuje się, że najwyższa zgodność pomiędzy zadowoleniem z ojczyzny a wolnością osobistą występuje pomiędzy mieszkańcami domu w Cherry Hill i Bydgoszczy ($p = 0,87$) oraz badanymi w Bydgoszczy i DPS 1 ($p = 0,81$)³. Zatem stosunek do badanych domen jakości życia mieszkańców Cherry Hill i Bydgoszczy oraz mieszkańców domu w Bydgoszczy i DPS 1 jest podobny. W pozostałych grupach nie uzyskano istotnych statystycznie różnic w sile związku pomiędzy zadowoleniem z ojczyzny a wolnością.

Różnica w sile związku pomiędzy zadowoleniem z ojczyzny a wolnością osobistą u mieszkańców domu w Cherry Hill i Bydgoszczy jest bardzo wysoka. Podobna sytuacja występuje w porównaniu różnicy siły związku mieszkańców Bydgoszczy i DPS 1.

³ Pozostałe wyniki obejmujące różnicę w sile związku pomiędzy zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z wolności osobistej wynoszą: USA/Niemcy $p = 0,7814$, USA/DPS 1 $p = 0,6826$, Niemcy/Bydgoszcz $p = 0,6526$, Niemcy/DPS 1 $p = 0,4848$.

Następna zbadana korelacja porządku rang Spearmana $p < 0,05$ pomiędzy zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z odnalezienia swojego miejsca w świecie dla wszystkich grup razem wyniosła $r = 0,5$. W poszczególnych grupach wynik na poziomie istotnym i wysokim charakteryzował mieszkańców Niemiec $r = 0,73$. Natomiast w pozostałych badanych grupach był on na poziomie przeciętnym. Na uwagę zasługuje jeden wynik obejmujący mieszkańców Cherry Hill i Bydgoszczy, bowiem różnica w sile związku jest na poziomie wysokim $p = 0,93$. Natomiast w pozostałych grupach siła związku była dużo mniejsza⁴. Zaprezentowane analizy ukazują różnice międzygrupowe w zakresie zadowolenia z ojczyzny.

Kolejna korelacja porządku rang Spearmana $p < 0,05$ pomiędzy zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z miejsca zamieszkania dla wszystkich grup razem wyniosła $r = 0,38$. Natomiast w poszczególnych grupach wyglądała następująco: berlińczycy $r = 0,634$, bydgoszczanie $r = 0,464$, DPS 1 $r = 0,483$. Otrzymany wynik wskazuje na małą współzależność opinii badanych w stosunku do zadowolenia z miejsca zamieszkania a zadowoleniem z życia w ojczystym kraju. Natomiast różnica w sile związku największa jest pomiędzy mieszkańcami domu w Bydgoszczy i DPS 1, wynosząc $p = 0,923$ ⁵. Jest to największa siła związku, jaką stwierdzono w niniejszych badaniach.

Analiza zadowolenia z ojczyzny mieszkańców poszczególnych domów opieki na tle pozostałych trzech domen ukazała zróżnicowanie występujące w badanych środowiskach.

Zadowolenie z wolności osobistej jest kolejną domeną poddaną analizie na tle pozostałych domen. Okazało się, że korelacja porządku rang Spearmana $p < 0,05$ pomiędzy wolnością osobistą a odnalezieniem swojego miejsca w świecie dla wszystkich grup razem wyniosła $r = 0,66$. Natomiast analiza wolności osobistej z odnalezieniem swojego miejsca w poszczególnych grupach badanych była następująca: Cherry Hill $r = 0,595$, Berlin $r = 0,748$, Bydgoszczanie $r = 0,667$, DPS 1 $r = 0,688$. Stwierdzić można, że jest to przedział wyników na poziomie wysokim. Natomiast analizując różnicę w sile związku pomiędzy wynikami w poszczególnych grupach, największa zgodność jest pomiędzy mieszkańcami domu Bydgoszczy i DPS 1 i równa jest $p = 0,89$ ⁶.

Zaprezentowana tabela 3 zawiera wyniki obejmujące kolejną analizowaną domenę, czyli zadowolenie z wolności osobistej na tle zadowolenia z miejsca za-

⁴ Pozostałe wyniki obejmujące różnicę w sile związku pomiędzy zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z odnalezienia swojego miejsca w świecie wynosi: USA/Niemcy $p = 0,55$, USA/DPS 1 $p = 0,45$, USA/DPS2 $p = 0,57$, Niemcy/Bydgoszcz $p = 0,04$, Niemcy/DPS 1 $p = 0,22$, Niemcy/DPS2 $p = 0,01$, Bydgoszcz/DPS1 $p = 0,39$, Bydgoszcz/DPS 2 $p = 0,61$, DPS 1/DPS 2 $p = 0,18$.

⁵ Wyniki obejmujące różnicę w sile związku między zadowoleniem z życia w ojczystym kraju a zadowoleniem z miejsca zamieszkania: Niemcy/Bydgoszcz $p = 0,365$, Niemcy/DPS 1 $p = 0,409$.

⁶ Kolejne wyniki obejmujące różnicę w sile związku pomiędzy wolnością osobistą a odnalezieniem swojego miejsca w świecie: USA/Niemcy $p = 0,316$, USA/Bydgoszcz $p = 0,671$, USA/DPS 1 $p = 0,57$, Niemcy/Bydgoszcz $p = 0,558$, Niemcy/DPS 1 $p = 0,646$.

mieszkania. Korelacja porządku rang Spearmana $p < ,05$ pomiędzy tymi domenami wynosiła dla wszystkich grup razem $r = 0,47$. Natomiast wynikami na poziomie istotnym charakteryzowały się w tej kwestii następujące grupy: berlińczycy $r = 0,79$, bydgoszczanie $r = 0,48$, DPS 1 $r = 0,52$. Analizując różnicę w sile związku pomiędzy wynikami w poszczególnych grupach okazuje się, że najwyższa zgodność pomiędzy zadowoleniem z wolności osobistej a zadowoleniem z miejsca zamieszkania występuje pomiędzy mieszkańcami domu w Bydgoszczy i DPS 1 ($p = 0,84$) oraz badanymi z DPS 1 i DPS 2 $p = 0,72$. Różnica w sile związku pomiędzy wynikami w pozostałych grupach znajduje się w przedziale od $p = 0,51$ do $p = 0,54$ ⁷.

Ostatnią analizowaną domeną jest zadowolenia z odnalezienia swojego miejsca w świecie. Okazuje się, że korelacja porządku rang Spearmana istotna statystycznie $p < ,05$ pomiędzy zadowoleniem z odnalezienia swojego miejsca w świecie a zadowoleniem z miejsca zamieszkania dla wszystkich grup razem wyniosła $r = 0,39$. Natomiast w poszczególnych grupach była następująca: berlińczycy $r = 0,79$, bydgoszczanie $r = 0,56$, DPS 1 $r = 0,45$. Pozostałe działania statystyczne obejmujące mieszkańców domu w USA i DPS 2 okazały się nieistotne statystycznie. Otrzymany wynik wskazuje na średnią i małą współzależność opinii badanych w stosunku do tych dwóch domen. Natomiast różnica w sile związku, badana dla wyników statystycznie istotnych, największą zgodność wykazuje pomiędzy mieszkańcami domu Bydgoszczy i DPS 1 ($p = 0,543$), ale stwierdzić można, że wynik jest mały i świadczy o stosunkowo niskiej zgodności w sile związku uzyskanych wyników w badaniu zadowolenia z odnalezienia swojego miejsca w świecie a zadowoleniem z miejsca zamieszkania.

Badanie różnicy w sile związku pomiędzy domenami wskazało na istnienie korelacji pomiędzy nimi. Dodatkowo też w większości przypadków, bez względu na grupę, siła związków była podobna.

Zadowolenie z ojczyzny

W niniejszych badaniach zmienną zależną jest zadowolenie z ojczyzny, natomiast zmienną niezależną przynależność do określonej grupy mieszkańców DPS. Pytanie, na które odpowiada analiza, to pytanie o to, czy istnieją różnice między poszczególnymi grupami co do zadowolenia z ojczyzny? Odpowiedzią jest hipoteza: „istnieją statystycznie istotne różnice między grupami co do zadowolenia

⁷ Pozostałe wyniki obejmujące różnice w sile związku zadowolenia z wolności osobistej a zadowolenia z miejsca zamieszkania pomiędzy badanymi: USA/Niemcy $p = 0,69$, USA/BYDGOSZCZ $p = 0,51$, USA/DPS 1 $p = 0,38$, USA/DPS2 $p = 0,35$, Niemcy/Bydgoszcz $p = 0,05$, Niemcy/DPS 1 $p = 0,52$, Niemcy/DPS2 $p = 0,004$, Bydgoszcz/DPS 2 $p = 0,12$.

z ojczyzny”. Wynik testu U. Manna-Whitneya określił prawdopodobieństwo tego, że tak postawiona w badaniach hipoteza jest fałszywa. Zgodnie z konwencją zakładamy, że hipoteza jest prawdziwa, gdy prawdopodobieństwo jej odrzucenia jest mniejsze niż 0,05.

W wyniku przeprowadzania Testu U. Manna-Whitneya porównującego poszczególne ośrodki w zakresie zadowolenia z ojczyzny, okazało się, że stwierdzono wyniki istotne w sześciu przypadkach.

Różnice statystycznie istotne obejmujące zadowolenie z ojczyzny stwierdzono pomiędzy:

- mieszkańcami z Cherry Hill a osobami z Berlina ($Z = 3,159$ Poziom $p = 0,002$),
- mieszkańcami z Cherry Hill a osobami z Bydgoszczy ($Z = 3,903$ Poziom $p = 0,000095$),
- mieszkańcami z Cherry Hill a osobami z DPS 1 ($Z = 4,603$ Poziom $p = 0,000004$) i
- mieszkańcami z Cherry Hill a osobami z DPS 2 ($Z = 2,005$ Poziom $p = 0,045$)⁸,
- mieszkańcami Berlina i DPS 1 ($Z = 2,774$ Poziom $p = 0,0055$).

Okazało się także, że wynik istotny w ocenie tej domeny występuje pomiędzy grupą z DPS 1 i DPS 2.

Postawiona w badaniach hipoteza potwierdziła się w sześciu przypadkach. Analizy potwierdzają wniosek o występowaniu różnic obejmujących zadowolenie z ojczyzny pomiędzy mieszkańcami domu w Cherry Hill a pozostałymi badanymi czterema grupami. Ponadto różnice w ocenie zadowolenia z ojczyzny występują pomiędzy mieszkańcami Berlina a DPS 1. Na uwagę zasługuje fakt, że istnieją różnice statystycznie istotne, obejmujące mieszkańców dwóch domów z małych miejscowości DPS 1 i DPS 2, czyli zadowolenie z życia w ojczystym kraju jest inaczej postrzegane przez mieszkańców Cherry Hill, Berlina i DPS 1 oraz DPS 1 i DPS 2.

Zadowolenie z wolności osobistej

Następną zmienną zależną uczyniono zadowolenie z wolności osobistej, natomiast zmienną niezależną przynależność do określonej grupy mieszkańców DPS. Pytanie, na które odpowiada analiza, dotyczy różnic między poszczególnymi grupami co do zadowolenia z wolności osobistej. Odpowiedzią jest hipot-

⁸ W pozostałych czterech sytuacjach nie stwierdzono, że wyniki obejmujące zadowolenie z ojczyzny są istotne. Wyniki te dotyczą analizy mieszkańców DPS-u w Bydgoszczy z grupą z DPS 1 oraz DPS 2. Podobnie nie stwierdzono istotnych różnic wyników w analizie mieszkańców DPS-u w Berlinie z mieszkańcami w Bydgoszczy i DPS 2.

teza: „istnieją statystycznie istotne różnice między grupami co do zadowolenia z wolności osobistej”. Wynik testu U. Manna-Whitneya określił prawdopodobieństwo tego, że tak postawiona w badaniach hipoteza jest fałszywa. Zgodnie z konwencją zakładamy, że hipoteza jest prawdziwa, gdy prawdopodobieństwo jej odrzucenia jest mniejsze niż 0,05.

W wyniku przeprowadzania Testu U. Manna-Whitneya, porównującego poszczególne ośrodki w zakresie zadowolenia z ojczyzny, okazało się, że wyniki są istotne w ośmiu przypadkach i w dwóch nieistotne⁹. Wyniki istotne obejmują grupę:

- mieszkańców z Cherry Hill, która różni się pod względem wyrażonych opinii z mieszkańcami Berlina ($Z = 3,440$ Poziom $p = 0,00058$),
- badanymi z Cherry Hill a mieszkańcami Bydgoszczy ($Z = 3,563$ Poziom $p = 0,00038$),
- badanymi z Cherry Hill a osobami DPS 1 ($Z = 5,408$, Poziom $p = 0,0000001$),
- badanymi z Cherry Hill a osobami z DPS 2 ($Z = 5,408$ Poziom $p = 0,0000001$).

Różnice statystycznie istotne stwierdzono pomiędzy:

- grupą z Berlina z DPS 1 ($Z = 3,285$ Poziom $p = 0,001$).

Różnice występują także pomiędzy grupami w Polsce:

- Bydgoszcz / DPS 1 ($Z = 2,525$ Poziom $p = 0,005$),
- Bydgoszcz /DPS 2 ($Z = -2,063$ Poziom $p = 0,039$),
- DPS 1/DPS 2 ($Z = -4,601$ Poziom $p = 0,000004$).

Analizy potwierdzają wniosek o występowaniu różnic pomiędzy mieszkańcami domu w Cherry Hill a pozostałymi badanymi grupami. Ponadto zadowolenie z wolności osobistej jest inaczej postrzegane przez mieszkańców Berlina i DPS 1, badanych z Bydgoszczy i DPS 1, Bydgoszczy i DPS 2 oraz DPS 1 i DPS 2.

Zadowolenie z wolności osobistej jest domeną, co do której stwierdzono występowanie wielu różnic pomiędzy badanymi grupami. Przyjęta wcześniej hipoteza została potwierdzona w badaniach.

W efekcie podjętej analizy okazuje się, że istnieją bardzo duże różnice w określaniu zadowolenia z wolności mieszkańców DPS-ów. Różnice te wynikają z możliwości budowania przez mieszkańca swego losu i możliwości pokonywania ograniczeń przede wszystkim fizycznych, bowiem jest to związane z niepełnosprawnością i chorobą. Osoby zamieszkujące domy poza Cherry Hill nie czują się w pełni niezależne. Nie zawsze mogą dokonywać wyborów ze względu na obwarowania regulaminowe instytucji. Nie zawsze mają zdolności do przeciwstawiania się temu, co się wokół dzieje. Często biernie poddają się panującym regułom życia. Niewątpliwie niski poziom zadowolenia wśród mieszkańców DPS 1 jest bardzo niepokojący, bowiem może sugerować niezaspokojenie potrzeb miesz-

⁹ Nieistotne wyniki obejmujące zadowolenie z wolności dotyczą analizy wyników uzyskanych od mieszkańców DPS-u z Niemiec z mieszkańcami w Bydgoszczy oraz DPS 1.

kańców psychicznych, społecznych, zdrowotnych. Mieszkanie w tym domu nie sprzyja wyznaczaniu i realizowaniu marzeń, chociaż niektóre osoby potrafią się cieszyć z małych rzeczy materialnych.

Zadowolenie z odnalezienia miejsca w świecie

Kolejne badanie obejmuje trzecią badaną domenę, czyli zadowolenie z odnalezienia miejsca w świecie, którą uczyniono zmienną zależną, natomiast za zmienną niezależną przyjęto przynależność do określonej grupy mieszkańców DPS. Pytanie, na które odpowiada analiza, to pytanie o to, czy istnieją różnice między poszczególnymi grupami co do zadowolenia z odnalezienia miejsca w świecie? Odpowiedzią jest hipoteza: „istnieją statystycznie istotne różnice między grupami co do zadowolenia z odnalezienia miejsca w świecie”. Wynik testu U. Manna-Whitneya określił prawdopodobieństwo tego, że tak postawiona w badaniach hipoteza jest fałszywa. Zgodnie z konwencją zakładamy, że hipoteza jest prawdziwa, gdy prawdopodobieństwo jej odrzucenia jest mniejsze niż 0,05. W wyniku przeprowadzenia Testu U. Manna-Whitneya względem dwóch grup okazało się, że stwierdzone wyniki są istotne w pięciu przypadkach i w pięciu nieistotne¹⁰.

Wyniki istotne stwierdzono porównując opinie mieszkańców domu w:

- Cherry Hill i Bydgoszczy ($Z = 3,215613$ poziom $p = 0,001302$),
- Cherry Hill i DPS 1 ($Z = 4,032280$ Poziom $p = 0,000055$),
- Berlinie i Bydgoszczy ($Z = 2,979020$ Poziom $p = 0,002892$) oraz
- Berlinie i DPS 1 ($Z = 4,184602$ Poziom $p = 0,000029$).
- DPS 1 i DPS 2 ($Z = -2,90840$ Poziom $p = 0,003633$)

Postawiona w badaniach hipoteza częściowo się potwierdziła. Analizy potwierdzają wniosek o występowaniu różnic obejmujących zadowolenie z ojczyzny pomiędzy mieszkańcami domu w Cherry Hill a dwiema grupami w Polsce. Konsekwentnie różnice te występują pomiędzy grupą niemiecką a polską. Podobnie jak w poprzednich badanych domenach, występują różnice między mieszkańcami domów w Polsce. Czyli zadowolenie z odnalezienia swojego miejsca w świecie jest podobnie postrzegane przez mieszkańców domów w USA i Niemczech. Ale obydwie grupy różnią się pod względem opinii o zadowoleniu z odnalezienia miejsca w świecie z grupą mieszkańców z Polski.

¹⁰ Nieistotne wyniki obejmujące odnalezienie miejsca w świecie dotyczą analizy wyników uzyskanych od mieszkańców DPS-u USA z grupą z Niemiec oraz DPS 2. Podobnie nie stwierdzono istotnych wyników w analizie opinii mieszkańców DPS-u w Berlinie z mieszkańcami w Bydgoszczy i DPS 2. Brak wyników istotnych pomiędzy opiniami mieszkańców DPS-u w Bydgoszczy a mieszkańcami w DPS 1 i DPS 2.

Zadowolenie z miejsca zamieszkania

Konsekwentnie zadowolenie z miejsca zamieszkania jest ostatnią zmienną zależną w prowadzonych badaniach, natomiast zmienną niezależną przynależność do określonej grupy mieszkańców DPS. Pytanie, na które odpowiada analiza, to pytanie o to, czy istnieją różnice między poszczególnymi grupami co do zadowolenia z miejsca zamieszkania? Odpowiedzią jest hipoteza: „istnieją statystycznie istotne różnice między grupami co do zadowolenia z miejsca zamieszkania”. Wynik testu U. Manna-Whitneya określił prawdopodobieństwo tego, że tak postawiona w badaniach hipoteza jest fałszywa. Zgodnie z konwencją zakładamy, że hipoteza jest prawdziwa, gdy prawdopodobieństwo jej odrzucenia jest mniejsze niż 0,05.

W wyniku przeprowadzania Testu U. Manna-Whitneya porównującego poszczególne ośrodki w zakresie zadowolenia z ojczyzny, okazało się, że stwierdzono wyniki istotne w pięciu przypadkach i w pięciu nieistotne¹¹.

Wyniki istotne z zadowolenia z miejsca zamieszkania obejmują grupę mieszkańców z:

- Bydgoszczy z mieszkańcami domu w Cherry Hill ($Z = 3,193$ Poziom $p = 0,0014$),
- Bydgoszczy z mieszkańcami w Berlinie ($Z = 2,993$ Poziom $p = 0,0027$),
- Bydgoszczy z mieszkańcami w DPS 2 ($Z = 3,989$ Poziom $p = 0,000066$).

Wyniki statystycznie istotne stwierdzono w tej domenie w badaniach grupy:

- berlińskiej i mieszkańców z DPS 2 ($Z = -2,013$ Poziom $p = 0,044$).
- Różnice występują także pomiędzy mieszkańcami z DPS 1 i DPS 2 ($Z = -2,841$ Poziom $p = 0,004$).

Postawiona w badaniach hipoteza częściowo się potwierdziła. Analizy potwierdzają wniosek o występowaniu różnic obejmujących zadowolenie z miejsca zamieszkania pomiędzy mieszkańcami domu w Cherry Hill a badanymi z Bydgoszczy. Konsekwentnie różnice te występują pomiędzy grupą niemiecką a bydgoską. Podobnie jak w poprzednich badanych domenach występują różnice między mieszkańcami domów w Polsce. Zadowolenie z miejsca zamieszkania jest podobnie postrzegane przez mieszkańców domów w Cherry Hill i Berlinie. Ale obydwie grupy różnią się pod względem opinii o zadowoleniu z miejsca zamieszkania z grupą mieszkańców DPS-ów z Polski.

¹¹ Nieistotne dotyczą analizy wyników uzyskanych od mieszkańców DPS-u USA z grupą z Niemiec, DPS 1 i DPS 2. Podobnie nie stwierdzono istotnych wyników w analizie mieszkańców DPS-u w Berlinie z mieszkańcami w DPS 1. Brak wyników istotnych pomiędzy mieszkańcami DPS-u w Bydgoszczy a mieszkańcami w DPS 1.

Wnioski

- **Mieszkańcy Cherry Hill są zdecydowanie odmienną grupą, natomiast grupy mieszkańców dużych aglomeracji Berlina i Bydgoszczy są do siebie zbliżone. W mniejszych miejscowościach zadowolenie z życia jest zróżnicowane.**
- **Mieszkańcy Cherry Hill** w stosunku do pozostałych grup posiadali najlepsze warunki socjalno-bytowe, najlepiej też oceniali domeny poza zadowoleniem z miejsca zamieszkania. Wysnuć można z tego wniosek, że badani nie doceniali wartości warunków, w jakich mieszkają, a jednocześnie warunki te pozwalają im w wyższym stopniu cieszyć się innymi elementami życia.
- Przeprowadzone badania potwierdzają istnienie różnic międzykulturowych. Różnice te uwidoczniają się nie tylko w generalnych populacjach. Są one widoczne na poziomie opieki instytucjonalnej. Po przeprowadzonych badaniach trudno jest jednoznacznie określać czynniki wpływające na te różnice, ponieważ charakter, warunki życia, przeszłość są zróżnicowane w każdej z porównywanej narodowości.
- **Mieszkańcy Cherry Hill** znacząco różnią się w opinii z badanymi z Europy. Będąc najstarszą wiekowo grupą, najwyżej oceniali swoje zadowolenie, znacznie wyżej niż pozostałe grupy.
- Grupa berlińska jest mniej zadowolona z poszczególnych domen (poza zadowoleniem z ojczyzny), co jest zgodne z danymi zawartymi w literaturze. Wpływ na taki stan ma niewątpliwie przeszłość tego kraju, czyli poczucie odpowiedzialności za II wojnę światową.
- Polacy okazali się najbardziej zróżnicowaną grupą. Okazuje się, że specyficzne postrzeganie badanych domen bardzo często uwarunkowane było miejscem zamieszkania, wielkością domu, zaspokojonymi potrzebami lokalowymi, intymnością domu, atmosferą w nim panującą.
- Specyficznymi badanymi okazali się mieszkańcy DPS 1 i DPS 2. Choć występują pomiędzy nimi wybiórcze różnice, to stwierdzić należy, że mieszkańcy niepełnosprawni niżej oceniają poszczególne domeny jakości życia.

Bibliografia

- Borowska T. (1999). *Wolność jako wartość egzystencjalnie znacząca. Konteksty edukacyjne*. [w:] A. Tchorzewski, *Wolność jako wartość i problem edukacyjny*. Bydgoszcz: WSP.
- Buksik D. (2007). *Rozeznać i wytrwać*. Don BOSCO – magazyn salezjański nr 11 (72) grudzień 2007 <http://adonai.pl/powolanie/?id=129>

- Fromm E. (1993). *Ucieczka od wolności*. Warszawa: Czytelnik.
- Jurkiewicz C. (2006). Jak komunikować się z mieszkańcami domu pomocy społecznej? *Praca socjalna* 3, ss. 66-86.
- Kowalik S. (2007). *Motywacja do rehabilitacji niepełnosprawnych seniorów. Próba nowego spojrzenia*. [w:] J. Twardowska-Rajewska (red.). *Senior w domu*. Poznań: UAM.
- Niemczyk A. (1995). *Wolność egzystencjalna. Kant i Kierkegaard*. Lublin: UMCS.
- Okła W. (2006). Psychospołeczne uwarunkowania jakości życia osób starszych. [w:] S. Steuden, M. Marczuk (red.). *Starzenie się a satysfakcja z życia*. Lublin: KUL.
- Ratajczak Z. (2005). *Jakość życia człowieka w warunkach narastających zagrożeń*. [w:] M. Straś-Romanowska, K. Lachowicz-Tabaczek, A. Szmajke (red.). *Jakość życia w badaniach empirycznych i refleksji teoretycznej*. Kolo kwia psychologiczne. T. 13. Warszawa: PAN.
- Richard L., Laforest S., Dufresne F., Sapinski J.P. (2004). *The quality of life of older adults living in an urban environment: Professional and lay perspectives*, *Canadian Journal of Aging*, nr 24, s. 19-30.
- Sadowska S. (2006). *Jakość życia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*. Kraków: IMPULS.
- Schalock R.L., Alonso M.A.V. (2002). *Handbook on Quality of life for Human Service Practitioners*. Washington: AAMR Books and Research Monographs Editor.
- Stróżewski W. (1994). *Istnienie i sens*. Kraków: ZNAK.
- Steuden S., Oleś P. (2005). *Oddziaływania zwiększające poczucie jakości życia u pacjentów z zaburzeniami widzenia*. [w:] A. Bańka (red.). *Psychologia jakości życia*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, s. 220.
- Tchorzewski A. (1999). *Wolność jako wartość i problem edukacyjny*. Bydgoszcz: WSP.
- Zajac L. (2002). *Psychologiczna sytuacja człowieka starszego oraz jej determinanty*. [w:] K. Obuchowski (red.). *Starość i osobowość*. Bydgoszcz: Akademia Bydgoska.
- Zalewska A. (2005). *Dwa światy*. Warszawa: SWPS.

Summary

ASSESSMENT OF CHOSEN LIFE QUALITY DOMAINS BY NURSING HOMES RESIDENTS – AN INTERCULTURAL STUDY

The aim of the research project was to describe life satisfaction of 15592 old people's houses' residents in the USA, Poland and Germany. The research was

conducted with a questionnaire. Research results show statistically significant differences between the national samples, with respect to satisfaction from life in the native country, freedom, the fact of finding their place on earth and from their place of residence. All the three research groups appraise their past higher than the present and the future which is evaluated as the least satisfying. The Poles value their past the most. The Americans highly appraise their past, but they also perceive their future in the least satisfying way. It might be explained with the fact that the surveyed American group was the oldest. The Germans are least satisfied with their past and present, but they expect to experience satisfying future. The Poles estimate the quality of their present and future at the same level of satisfaction.